

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.04.2014, sen. zn. 29 ICdo 14/2012, ECLI:CZ:NS:2014:29.ICDO.14.2012.1

Číslo: 113/2014

Právní věta:

Rozhodne-li insolvenční soud o úpadku dlužníka na základě vyvratitelné domněnky o neschopnosti dlužníka platit své peněžité závazky (§ 3 odst. 2 insolvenčního zákona, platí tato vyvratitelná domněnka i v dalších případech, kdy insolvenční zákon váže vznik případných práv a povinností na stav úpadku dlužníka. Tak je tomu např. jde-li o odpovědnost za škodu nebo jinou újmu vzniklou porušením povinnosti podat insolvenční návrh (§ 98 a § 99 insolvenčního zákona) nebo o neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění (§ 240 odst. 2 insolvenčního zákona), popř. o neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů (§ 241 odst. 2 insolvenčního zákona).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 29.04.2014

Spisová značka: 29 ICdo 14/2012

Číslo rozhodnutí: 113

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Incidenční spory, Insolvence, Úpadek, Zajištění závazku, Zástavní právo

Předpisy: § 240

§ 241 předpisu č. 182/2006Sb.

§ 3

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

V r c h n í s o u d v O l o m o u c i k o d v o l á n í ž a l o b c e r o z s u d k e m z e d n e 1 3 . 1 0 . 2 0 1 1 p o t v r d i l (v e s p r á v n ě m z n ě n í) r o z s u d e k z e d n e 3 . 1 1 . 2 0 1 0 , j í m ŝ K r a j s k ý s o u d v B r n ě (d á l e j e n „ i n s o l v e n ě n í s o u d “) z a m í t l ŝ a l o b u , j í ŝ s e ŝ a l o b c e d o m á h a l u r ě n í , ŝ e m á p r á v o n a u s p o k o j e n í s v ě v y k o n a t e l n ě p o h l e d á v k y z a d l u ŝ n í k e m (z j i ŝ t ě n ě d n e 1 7 . 3 . 2 0 1 0 p o d p o ř a d o v ý m ě í s l e m 3 1 v i n s o l v e n ě n í m ř í z e n í v e d e n ě m u i n s o l v e n ě n í h o s o u d u) z e z a j i ŝ t ě n í (z á s t a v n í h o p r á v a k n e m o v i t o s t e m a m o v i t ý m v ě c e m s p e c i f i k o v á n ý m v e v ý r o k u r o z h o d n u t í - d á l e j e n „ s p o r n ě n e m o v i t o s t í “ a „ s p o r n ě m o v i t ě v ě c í “) a v y s l o v i l , ŝ e s m l o u v a o z ř í z e n í z á s t a v n í h o p r á v a (k e s p o r n ý m n e m o v i t o s t e m) z e d n e 2 5 . 3 . 2 0 0 9 (d á l e j e n „ p r v n í z á s t a v n í s m l o u v a “) a s m l o u v a o z ř í z e n í z á s t a v n í h o p r á v a k e s p o r n ý m m o v i t ý m v ě c e m z e d n e 2 5 . 3 . 2 0 0 9 (d á l e j e n „ d r u h á z á s t a v n í s m l o u v a “) j s o u v ś ě i v ě ř í t e l ś m d l u ŝ n í k a p r á v n ě n e u ě ě i n n ě .

Odvolací soud vyšel z toho, že:

1) Insolvenční soud usnesením ze dne 22. 1. 2010 zjistil úpadek dlužníka a prohlásil konkurs na jeho majetek; insolvenční řízení přitom bylo zahájeno dne 11. 9. 2009.

2) V insolvenčním řízení uplatnil žalobce přihláškou, doručenou insolvenčnímu soudu dne 16. 2. 2010, vykonatelné pohledávky v celkové výši 17 660 178,90 Kč a uplatnil právo na uspokojení ze zajištění (ze zástavního práva vzniklého podle shora uvedených zástavních smluv).

3) Dle protokolu o přezkumném jednání ze dne 17. 3. 2010 a seznamu přihlášených pohledávek v insolvenčním řízení žalovaný (insolvenční správce dlužníka) popřel pořadí (právo na uspokojení ze zajištění) žalobcem přihlášené pohledávky s odůvodněním, že zástavní smlouvy jsou jako zvýhodňující právní úkony dlužníka právními úkony neúčinnými, neboť zástavní práva byla zřízena k zajištění již existujícího závazku (rozuměj závazku obchodní společnosti M., s. r. o. - dále jen „společnost“) ve lhůtě kratší než jeden rok před zahájením insolvenčního řízení.

4) Žalobce a dlužník uzavřeli dne 25. 3. 2009 dohody o přistoupení k závazku, v nichž se dlužník zavázal splnit za společnost závazky vzniklé na základě smluv o úvěru ze dne 19. 2. 2007, ve znění dodatků (dále jen „dohody o přistoupení k závazku“ a „smlouvy o úvěru“).

5) První zástavní smlouvou a druhou zástavní smlouvou dlužník zajistil pohledávky žalobce za společností dle smluv o úvěru.

6) K datu uzavření smluv o zřízení zástavního práva měl dlužník peněžité závazky po dobu delší než 30 dní po lhůtě splatnosti, a to mimo jiné vůči České republice - ČSSZ (věřitel č. 27) ve výši 1 685 176 Kč, FKB, a. s. (věřitel č. 32), ve výši 1 037 866,60 Kč a MBV, s. r. o. (věřitel č. 54), ve výši 4 855 112,92 Kč, přičemž tyto závazky nebyl schopen plnit, když je neplnil po dobu více než tři měsíců po lhůtě splatnosti.

7) V insolvenčním řízení vedeném na majetek dlužníka věřitelé přihlásili pohledávky v úhrnné částce 310 000 000 Kč.

Odkazuje na ustanovení § 235, § 239 odst. 1 a 3 a § 241 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona) a na ustanovení § 533 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), odvolací soud zdůraznil, že:

a) Žalobce podal včas žalobu o určení práva na uspokojení pohledávky ze zajištění a žalovaný (insolvenční správce) podal včas (vzájemnou) žalobu o určení neúčinnosti zástavních smluv.

b) Povinnost důkazní a povinnost tvrzení ohledně skutečností rozhodných pro přijetí závěru o neúčinnosti zástavních smluv tíží žalovaného.

c) Ke dni uzavření zástavních smluv byl dlužník v úpadku „přinejmenším z důvodu platební neschopnosti“, jelikož měl závazky vůči věřitelům č. 27, č. 32 a č. 54, které byly splatné již v roce 2008, tj. měl více věřitelů, vůči nimž měl peněžité závazky po dobu delší třiceti dnů po lhůtě splatnosti a tyto závazky nebyl schopen plnit, když je neplnil po dobu delší tří měsíců po lhůtě splatnosti.

d) Přistoupením k závazku společnosti nevznikl „nový“ závazek, neboť „účinnost smlouvy o přistoupení k dluhu“ předpokládá již existující závazek, ke kterému má být přistoupeno; tomu také odpovídá ujednání obsažené v zástavních smlouvách, kdy „se zajišťují závazky společnosti ze smluv o úvěru“.

e) Žalobce dlužníku za sjednání zástavních smluv neposkytl přiměřenou protihodnotu;

skutečnost, že žalobce neuplatnil právo ze směnek (rozuměj ze zajišťovacích směnek ve vztahu k pohledávce ze smluv o úvěru), vyhodnotil jako právně nevýznamnou, jelikož pro žalobce bylo výhodnější uplatňovat své nároky z úvěrů vůči zástavnímu dlužníku z titulu zástavního práva, než se domáhat svých práv bez zástavního práva žalobami na plnění, a to ať již z titulu úvěrových smluv či ze směnky.

Na základě zástavních smluv – pokračoval odvolací soud – tak žalobce získal „postavení zajištěného věřitele, který má v rámci insolvenčního řízení právo, aby jeho pohledávka byla uspokojena z výtěžku zpeněžení předmětu zajištění (§ 298 a násl. insolvenčního zákona). S ohledem na výši přihlášených pohledávek do insolvenčního řízení vedeného na dlužníka přibližně ve výši 310 000 000 Kč lze uzavřít, že míra uspokojení žalobce je ve vazbě na možné uspokojení, které by se mu dostalo podle ustanovení § 298 a násl. insolvenčního zákona, vyšší než u věřitelů, jejichž pohledávka by nebyla zajištěna. Tím byl žalobce spornými úkony dlužníka na úkor jiných věřitelů zvýhodněn.“

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, které má za přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, namítaje, že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, tj. uplatňuje dovolací důvody podle ustanovení § 241a odst. 2 o. s. ř.

Dle názoru dovolatele „soud nesprávně posoudil právní stav věci, když závazek společnosti označil jako závazek existující vůči dlužníku“. Do okamžiku podpisu dohody o přistoupení k závazku dlužník „nebyl nijak vázán a vůči němu závazek neexistoval“. Zajištění tak dlužník poskytoval „ke svému nově vzniklému závazku“. Dále polemizuje se závěrem odvolacího soudu ohledně (ne)poskytnutí přiměřené protihodnoty za zřízení zajištění závazku dlužníka, maje současně za to, že je nezbytné aplikovat ustanovení § 241 odst. 5 písm. b) insolvenčního zákona, když „právní úkon dlužníka byl učiněn za podmínek obvyklých v obchodním styku a na základě vzniku zajištění obdržel dlužník přiměřené protiplnění, které spočívalo v umožnění dále provozovat firmu dlužníka. Nelze pominout skutečnosti, že od podpisu zástavních smluv žalobce nevyužil možnosti sankčního úročení při delikvenci úvěru, nebyla soudně vymáhána zajišťující směnka a byla dohodnuta forma postupného splácení dluhů. Za předpokladu dodržení nově sjednaných pravidel žalobce umožnil další financování a provoz společnosti, jež byla zdrojem finančních prostředků dlužníka“. Z tohoto pohledu se odvolací soud věcí nezabýval a jeho právní posouzení je proto neúplné a nesprávné.

Konečně dovolatel namítá, že insolvenční soud „neúplně zjistil skutkový stav věci“, přičemž považuje za sporné, zda dlužník „opravdu“ ke dni podpisu zástavních smluv nebyl schopen plnit své závazky. „Je totiž možné, že dlužník mohl a byl schopen tyto své závazky plnit, ale plnit je nechtěl, např. proto, že hodlal plnit své závazky jiné, vzniklé nebo splatné až později. Soud toto vůbec neřešil a vypomohl si vyvratitelnou domněnkou (§ 3 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona)“. Aplikaci této domněnky však dovolatel považuje za nesprávné právní posouzení věci, jelikož domněnka je použitelná pouze pro osvědčení úpadku a nelze jí nahradit povinnost (insolvenčního) správce v řízení o neúčinnost právního úkonu, jde-li o prokázání toho, zda „ke dni učinění úkonu“ byl dlužník v úpadku. Přitom důkazní povinnost v tomto směru tíží žalovaného (insolvenčního správce).

Proto dovolatel požaduje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc tomuto soudu vrátil k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (do 31. 12. 2012) se podává z bodu 7.,

článku II., zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zásadní právní význam rozhodnutí odvolacího soudu Nejvyšší soud shledává, a potud má dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. za přípustné, v řešení otázek dovolatelem otevřených (a dosud judikaturou Nejvyššího soudu beze zbytku nevyřešených), týkajících se výkladu ustanovení § 241 insolvenčního zákona.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 235 insolvenčního zákona neúčinnými jsou právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Za právní úkon se považuje též dlužníkovo opomenutí (odstavec 1). Neúčinnost dlužníkových právních úkonů se zakládá rozhodnutím insolvenčního soudu o žalobě insolvenčního správce, kterou bylo odporováno dlužníkovým právním úkonům (dále jen „odpůrcí žaloba“) [odstavec 2].

Podle ustanovení § 236 insolvenčního zákona neúčinností právního úkonu není dotčena jeho platnost; v insolvenčním řízení však dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů náleží do majetkové podstaty (odstavec 1). Není-li možné vydat do majetkové podstaty původní dlužníkovu plnění z neúčinného právního úkonu, musí být poskytnuta rovnocenná náhrada (odstavec 2).

Podle ustanovení § 239 insolvenčního zákona odporovat právním úkonům dlužníka může v insolvenčním řízení pouze insolvenční správce, a to odpůrcí žalobou podanou proti osobám, které mají povinnost vydat dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty; jde o incidenční spor. Jestliže v době zahájení insolvenčního řízení probíhá o téže věci řízení na základě odpůrcí žaloby jiné osoby, nelze v něm až do skončení insolvenčního řízení pokračovat (odstavec 1). Insolvenční správce může podat odpůrcí žalobu ve lhůtě jednoho roku ode dne, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku. Nepodá-li ji v této lhůtě, odpůrcí nárok zanikne (odstavec 3).

Podle ustanovení § 241 insolvenčního zákona zvýhodňujícím právním úkonem se rozumí právní úkon, v jehož důsledku se některému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu (odstavec 1). Zvýhodňujícím právním úkonem se rozumí pouze právní úkon, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo právní úkon, který vedl k dlužníkovu úpadku. Má se za to, že zvýhodňující právní úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, je úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku (odstavec 2). Zvýhodňujícími právními úkony jsou zejména úkony, kterými dlužník a) splnil dluh dříve, než se stal splatným, b) dohodl změnu nebo nahrazení závazku ve svůj neprospěch, c) prominul svému dlužníku splnění dluhu nebo jinak dohodl anebo umožnil zánik či nesplnění svého práva, d) poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné (odstavec 3). Zvýhodňujícímu právnímu úkonu lze odporovat, byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby (odstavec 4). Zvýhodňujícím právním úkonem není a) zřízení zajištění závazku dlužníka, obdržel-li za ně dlužník současně přiměřenou protihodnotu, b) právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku, na základě kterého dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkovu blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka, c) právní úkon, který dlužník učinil za trvání moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení za podmínek stanovených

tímto zákonem (odstavec 5).

Nejvyšší soud v první řadě předesílá, že v rozsudku ze dne 31. 3. 2014, sen. zn. [29 ICdo 13/2012](#) (šlo o incidenční spor v insolvenční věci téhož dlužníka), formuloval a odůvodnil závěry, podle nichž:

„Jak spor o určení práva na uspokojení pohledávky ze zajištění (spor o pořadí pohledávky), tak i spor o neúčinnost smlouvy o zřízení zástavního práva (spor vedený na základě odpůrcí žaloby) jsou ve smyslu ustanovení § 159 odst. 1 písm. a) a d) insolvenčního zákona incidenčními spory, které projedná a rozhodne na návrh oprávněné osoby, podaný v rámci insolvenčního řízení, insolvenční soud.

Přitom je zcela zjevné, že přihlásí-li věřitel v insolvenčním řízení včas vykonatelnou pohledávku, včetně práva na uspokojení ze zajištění, je povinností insolvenčního správce, který s uplatněním práva na uspokojení ze zajištění nesouhlasí, aby popřel pořadí takto přihlášené pohledávky; to platí i tehdy, popírá-li insolvenční správce pořadí pohledávky proto, že podle jeho názoru věřitel získal právo na uspokojení pohledávky ze zajištění na základě neúčinného právního úkonu (§ 235 odst. 1 insolvenčního zákona).

Na popření pořadí pohledávky insolvenčním správcem pak musí (chce-li se vskutku v insolvenčním řízení domoci uspokojení pohledávky ze zajištění) reagovat přihlášený věřitel, a to žalobou na určení pořadí pohledávky (práva na uspokojení pohledávky ze zajištění); nepodá-li (včas) takovou žalobu, nevznikne mu ani právo, aby jeho pohledávka byla uspokojena jako pohledávka zajištěná (§ 298 insolvenčního zákona). Podá-li věřitel včas žalobu na určení práva na uspokojení pohledávky ze zajištění, tíží jej v incidenčním sporu o takové žalobě povinnost tvrzení a povinnost důkazní o tom, že pohledávka je vskutku zajištěná, tj. v poměrech dané věci, že na základě smlouvy o zřízení zástavního práva bylo zástavní právo k nemovitostem vloženo do katastru nemovitostí.

Na podání výše uvedené žaloby musí (chce-li zabránit uspokojení přihlášené pohledávky ze zajištění) reagovat insolvenční správce podáním odpůrcí žaloby (§ 235 odst. 2 insolvenčního zákona), kterou bude odporovat právnímu úkonu, jímž dlužník poskytl svůj majetek k zajištění. Nepodal-li by totiž (včas) takovou žalobu, nebylo by možno uvažovat ani o neúčinnosti právního úkonu dlužníka, jelikož tato se zakládá rozhodnutím insolvenčního soudu o odpůrcí žalobě insolvenčního správce. V takovém řízení přitom tíží břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně okolností zakládajících neúčinnost odporovaného právního úkonu dlužníka insolvenčního správce, jenž je také výlučně nositelem práva odpůrcí žalobu podat (k tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013, sen. zn. [29 ICdo 3/2013](#)).

V případě, že přihlášený věřitel podá žalobu na určení práva na uspokojení pohledávky ze zajištění a insolvenční správce podá v rámci téhož řízení (§ 97 odst. 1 o. s. ř.) odpůrcí žalobu, insolvenční soud zásadně obě žaloby v tomto řízení projedná a rozhodne o nich; o tom, že by tu nebyly podmínky pro spojení věcí (§ 97 odst. 2 o. s. ř.), nemá Nejvyšší soud žádné pochybnosti. Naopak, kdyby oba incidenční spory v rámci insolvenčního řízení byly zahájeny ‚samostatně‘, byly by dány předpoklady pro jejich spojení (§ 112 odst. 1 o. s. ř.)“.

Jelikož rozhodnutí odvolacího soudu výše formulovaným pravidlům odpovídá, zbývá prověřit správnost závěru, podle něhož jsou zástavní smlouvy vskutku neúčinnými právními úkony, včetně toho, zda lze (v insolvenčních poměrech) odporovat samotné zástavní smlouvě.

Z již zmíněného rozsudku sen. zn. [29 ICdo 13/2012](#) dále plyne, že:

„V obecných poměrech je při výkladu ustanovení § 42a obč. zák. judikatura Nejvyššího soudu

ustálena v závěru, podle něhož věřitel může za podmínek uvedených v tomto ustanovení odporovat právnímu úkonu, kterým zástavní věřitel uplatnil právo na uspokojení své pohledávky ze zástavy, k níž vzniklo zástavní právo na základě smlouvy o zřízení zástavního práva uzavřené mezi dlužníkem a zástavním věřitelem. Samotná smlouva o zřízení zástavního práva není odporovatelným právním úkonem proto, že sama o sobě nevede ke zmenšení majetku dlužníka; odporovat lze (až) právnímu úkonu, jímž zástavní věřitel uplatňuje právo na uspokojení pohledávky ze zástavy (k tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2013, sp. zn. [21 Cdo 2041/2012](#), uveřejněný pod číslem 18/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V poměrech insolvenčního zákona se však shora uvedený závěr neprosadí. Je tomu tak již proto, že insolvenční zákon (na rozdíl od občanského zákoníku) v ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) výslovně určuje, že zvýhodňujícím (a tudíž neúčinným a odporovatelným ve smyslu ustanovení § 235 odst. 1 a § 241 odst. 4 insolvenčního zákona) právním úkonem je (mimo jiné) úkon, kterým dlužník poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné.

Jinými slovy, neúčinným (a napadnutelným odpůrcí žalobou podle ustanovení § 239 insolvenčního zákona) je i právní úkon popsáný v ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) insolvenčního zákona, aniž by (dosavadní) majetek dlužníka (zástava) fakticky opustil majetkovou podstatu dlužníka. Účelem této právní úpravy je i v tomto případě „navrátit“ zástavu do majetkové podstaty dlužníka, a to v tom smyslu, že z výtěžku zpeněžení zástavy nebude uspokojen přednostně (popřípadě vzhledem k výši výtěžku zpeněžení „jen“) věřitel, jenž uplatnil právo na uspokojení ze zajištění, nýbrž obecně (nezajištění) věřitelé. A ještě jinak, je-li smlouva, kterou dlužník poskytl svůj majetek k zajištění (smlouva o zřízení zástavního práva), zvýhodňujícím právním úkonem [viz argumentace níže k výluce plynoucí z ustanovení § 241 odst. 5 písm. a) insolvenčního zákona], může insolvenční správce zabránit nežádoucím důsledkům (spočívajícím ve zvýhodnění zástavního věřitele a současném znevýhodnění ostatních věřitelů) právě podáním žaloby, kterou bude tomuto právnímu úkonu dlužníka odporovat.“

Pro přijetí závěru, že v projednávané věci jsou zástavní smlouvy vskutku neúčinnými právními úkony ve smyslu ustanovení § 241 insolvenčního zákona, je nezbytné splnění následujících předpokladů:

- 1) V důsledku označeného právního úkonu se žalobci dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu.
- 2) Dotčený právní úkon dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo tento právní úkon vedl k dlužníkovu úpadku a byl učiněn ve prospěch žalobce (tj. osoby, která není osobou blízkou dlužníkovi, ani osobou, která s dlužníkem tvoří koncern) v době jednoho roku před zahájením insolvenčního řízení.
- 3) Dlužník tímto právním úkonem poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, aniž by šlo o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné, a neobdržel za zřízení zajištění současně přiměřenou protihodnotu.

Z takto vymezených předpokladů dovoletel zpochybňuje stav úpadku dlužníka k datu uzavření zástavních smluv a splnění podmínek, podle nichž zástavními smlouvami dlužník poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího (tj. nikoli nově vzniklého) závazku a to bez přiměřené protihodnoty.

Ke stavu úpadku dlužníka k datu vzniku zástavních smluv.

Podle ustanovení § 3 insolvenčního zákona dlužník je v úpadku, jestliže má a) více věřitelů a b) peněžité závazky po dobu delší třiceti dnů po lhůtě splatnosti a c) tyto závazky není schopen plnit (dále jen „platební neschopnost“) (odstavec 1). Má se za to, že dlužník není schopen plnit své peněžité závazky, jestliže a) zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, nebo b) je neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nebo c) není možné dosáhnout uspokojení některé ze splatných peněžitých pohledávek vůči dlužníku výkonem rozhodnutí nebo exekucí, nebo d) nesplnil povinnost předložit seznamy uvedené v § 104 odst. 1, kterou mu uložil insolvenční soud (odstavec 2). Dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem, je v úpadku i tehdy, je-li předlužen. O předlužení jde tehdy, má-li dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku. Při stanovení hodnoty dlužníkovy majetku se přihlíží také k další správě jeho majetku, případně k dalšímu provozování jeho podniku, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník bude moci ve správě majetku nebo v provozu podniku pokračovat (odstavec 3). O hrozící úpadek jde tehdy, lze-li se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že dlužník nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků (odstavec 4).

Výše citované ustanovení upravuje (mimo jiné) vyvratitelnou domněnku o tom, že dlužník není schopen plnit své peněžité závazky, v případě, že tyto závazky neplní po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti (k tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2010, sen. zn. [29 NSČR 17/2009](#), uveřejněné pod číslem 51/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, a ze dne 12. 12. 2013, sen. zn. [29 NSČR 113/2013](#), jež bylo občanskoprávním a obchodním kolegiem Nejvyššího soudu schváleno dne 12. 3. 2014 k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek).

Tato vyvratitelná domněnka neschopnosti dlužníka plnit své peněžité závazky se neuplatní jen pro účely rozhodnutí o úpadku (§ 136 a násl. insolvenčního zákona), nýbrž i v dalších případech, kdy insolvenční zákon váže vznik případných práv a povinností na stav úpadku dlužníka. Tak je tomu např. jde-li o odpovědnost za škodu nebo jinou újmu vzniklou porušením povinnosti podat insolvenční návrh (§ 98 a § 99 insolvenčního zákona) nebo jde-li o neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění (§ 240 odst. 2 insolvenčního zákona), popř. o neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů (§ 241 odst. 2 insolvenčního zákona); potud srov. i zařazení ustanovení § 3 insolvenčního zákona (část první, obecná část, hlava I, základní ustanovení).

Úvahy dovolatele o tom, že dlužník pohledávky věřitelů (č. 27, č. 32 a č. 54) byl schopen plnit, ale nečinil tak proto, že hodlal plnit závazky jiné, vzniklé nebo splatné později, jsou jednak pouhou (a navíc nijak neodůvodněnou) spekulací, jednak vzhledem k následnému rozhodnutí o úpadku dlužníka a způsobu jeho řešení (včetně výše přihlášených pohledávek) (k tomu viz i důvody rozsudku sen. zn. [29 ICdo 13/2012](#)) „naznačují“ možnost zvýhodnění věřitele (§ 256a zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve spojení se závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2004, sp. zn. [8 Tdo 242/2004](#), uveřejněného pod číslem 6/2005 trestní části Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Navíc je dovolatel spojuje s „neúplně zjištěným skutkovým stavem“, tj. s argumentací, která nevystihuje žádný z dovolacích důvodů vypočtených v ustanovení § 241a odst. 2 a 3 o. s. ř. Ostatně, ani tzv. „skutkový dovolací důvod“ podle ustanovení § 241a odst. 3 o. s. ř. nemá dovolatel u dovolání, jehož přípustnost je založena ustanovením § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., k dispozici.

K otázce přistoupení k závazku.

Podle ustanovení § 533 obč. zák. kdo bez souhlasu dlužníka dohodne písemně s věřitelem, že splní za dlužníka jeho peněžité závazek, stává se dlužníkem vedle původního dlužníka a oba dlužníci jsou zavázáni společně a nerozdílně. Ustanovení § 531 odst. 4 zde platí obdobně.

Jde o přístup dalšího dlužníka do existujícího závazkového právního vztahu, a to vedle původního dlužníka (tzv. kumulativní intercese). Přistoupení k závazku působí změnu závazku v subjektech

závazkového právního vztahu, neboť se mění počet dlužníků. Tento institut zároveň plní funkci zajištění pohledávky, neboť dochází k založení dalšího závazkového vztahu mezi věřitelem a osobou, která přistoupila k dluhu. Předpokladem je dohoda uzavřená mezi věřitelem a osobou přistupující k závazku, jejímž obsahem je závazek třetí osoby splnit za dlužníka jeho peněžitý dluh věřiteli, přičemž původní dlužník není účastníkem dohody, ani se nevyžaduje jeho souhlas, neboť obsah jeho závazku se nemění. Nový dlužník je věřiteli zavázán společně a nerozdílně s původním dlužníkem (k tomu srov. např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2010, sp. zn. [21 Cdo 126/2008](#)).

V poměrech dané věci Nejvyšší soud v tomto směru předesílá, že žalovaný (insolvenční správce dlužníka) neodporoval právním úkonům dlužníka - dohodám o přistoupení k závazku, na jejichž základě se dlužník stal osobním dlužníkem žalobce.

Za tohoto stavu je z hlediska řešení otázky, zda zástavní smlouvy jsou vskutku neúčinnými právními úkony, nevýznamné, byly-li zástavním právem (vzniklým podle zástavních smluv) zajištěny pohledávky (ze smluv o úvěru) žalobce za společností nebo pohledávky, které žalobci vůči dlužníku vznikly tím, že dlužník přistoupil k závazkům (z titulu smluv o úvěru) společnosti.

V případě zajištění pohledávek za dlužníkem je totiž zjevné, že byly zajištěny již existující pohledávky, když přistoupením k závazku společnosti došlo (viz argumentace shora) jen ke změně v subjektech závazkového vztahu; jinými slovy změnil se počet dlužníků již existujícího dluhu. Skutečnost, že dlužník před přistoupením k dluhu závazek ve vztahu k žalobci neměl a poměřováno (jen) z hlediska počtu povinných osob a nikoli co do závazku samotného na jeho straně jde o závazek „nový“, na tomto závěru nic nemění. Ostatně akceptace opačného názoru by ve svém důsledku umožnila obcházení pravidla určeného ustanovením § 241 odst. 3 písm. d) insolvenčního zákona.

V případě zajištění pohledávek za společností (na něž ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) insolvenčního zákona nedopadá proto, že upravuje /jen/ případy, kdy dlužník poskytl svůj majetek k zajištění již existujících vlastních závazků a nikoliv závazků třetích osob - viz ustanovení § 241 odst. 1 insolvenčního zákona, z něž je zjevné, že musí jít o zvýhodnění některého z věřitelů dlužníka na úkor ostatních věřitelů dlužníka, kteréžto podmínky při zajištění pohledávky za společností evidentně splněny nejsou) jsou zástavní smlouvy neúčinnými právními úkony podle ustanovení § 240 insolvenčního zákona. Není totiž pochyb o tom, že dlužník se těmito právními úkony zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník (viz argumentace níže).

K otázce přiměřené protihodnoty a podmínek obvyklých v obchodním styku (v případě zajištění pohledávek žalobce za dlužníkem).

Ustanovení § 241 odst. 5 písm. a) a b) insolvenčního zákona upravuje dvě skupiny právních úkonů dlužníka, které nejsou zvýhodňujícími právními úkony, a to jednak právní úkony, jimiž dlužník zřídil zajištění svého závazku, obdržel-li za ně současně přiměřenou protihodnotu [písmeno a)], jednak právní úkony učiněné za podmínek obvyklých v obchodním styku, na základě kterých dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkony učiněné ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byly úkony učiněny, nemohla ani při náležitě pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tyto úkony mohly vést k úpadku dlužníka (písmeno b/).

Z takového rozlišení je zjevné, že pro posouzení, zda konkrétní právní úkon je právním úkonem zvýhodňujícím, nelze právní úkon, jímž je zřízeno zajištění závazku dlužníka (§ 241 odst. 5 písm. a/ insolvenčního zákona), poměřovat kritérii, jež insolvenční zákon stanoví pro (jiné zvýhodňující) právní úkony (§ 241 odst. 5 písm. b/ insolvenčního zákona).

Pro posouzení, zda zástavní smlouvy jsou zvýhodňujícími právními úkony, je tak nevýznamné, zda šlo o právní úkony učiněné za podmínek obvyklých v obchodním styku a zda byly splněny další podmínky určené v ustanovení § 241 odst. 5 písm. b) insolvenčního zákona; podstatné je pouze to, zda za zřízení zajištění závazku dlužník současně obdržel přiměřenou protihodnotu (srov. opět rozsudek sen. zn. [29 ICdo 13/2012](#)). Za takovou hodnotu pak nelze považovat ani „prolongaci“ splátek (spornými právními úkony zajištěné) pohledávky, ani „nevyužití“ sankcí spojených s porušením povinnosti dlužníka k úhradě této pohledávky či „nevymáhání“ zajišťovací směnky; to platí i o dovolatelem tvrzeném „umožnění“ dalšího provozu společnosti.

K otázce (ne)existence přiměřeného protiplnění (v případě zajištění pohledávek žalobce za společností).

I potud platí, že za přiměřené protiplnění (rozuměj přiměřené ve vztahu k možnému dopadu realizace zajištění pohledávky žalobce za společností zástavním právem k majetku dlužníka na majetkovou podstatu dlužníka a výši uspokojení věřitelů dlužníka) nelze považovat žádnou ze skutečností uváděných žalobcem v souvislosti s „přiměřenou protihodnotou“ (srov. argumentace k ustanovení § 241 odst. 5 písm. a/ insolvenčního zákona).

Jelikož právní posouzení věci, na němž rozhodnutí odvolacího soudu spočívá a které bylo dovoláním zpochybněno, je ve výsledku správné a z obsahu spisu neplynou ani jiné vady řízení, k jejichž existenci dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), Nejvyšší soud dovolání žalobce jako nedůvodné zamítl (§ 243b odst. 2, část věty před středníkem, o. s. ř.).